

1. Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Энергетический бизнес. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2008. – 416 с.
2. Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Эффективная энергокомпания: Экономика. Менеджмент. Реформирование. – М.: ЗАО "Олимп - бизнес", 2002. – 545 с.
3. Енергоефективна економіка України / За ред. М.П.Ковалка, М.В.Рапцуна, М.М.Кулика, О.О.Єрохіна. – К.: Агентство раціонального використання енергії та екології, 1997. – 227 с.
4. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за грудень та 2010 рік / Мінпаливенерго України // www.mpe.kmu.gov.ua.
5. Крюков В.А. Полные канистры и пустые карманы. – М., 1994. – 126 с.
6. Котко В. Тарифна політика в енергетиці – камінь спотикання для всієї економіки // Дзеркало тижня. – 2009. – №29. – С.3.
7. Котко В. Централізоване теплопостачання на електриці як відповідь на газовий виклик // Дзеркало тижня. – 2007. – №29. – С.2.
8. Ковалевский Г.В. Идеи, поиски, решения. – Харьков: ХНАГХ, 2005. – 179 с.
9. Ковалевский Г.В., Казак Т.В. Новая программа развития жилищно-коммунальных комплексов и эффективность экономики стран, регионов и городов // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.54. – К.: Техніка, 2007. – С.11-18.
10. Ковалевский Г.В. Новая система управления жилищно-коммунальным комплексом страны, региона, города // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.54. – К.: Техніка, 2007. – С.132-133.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. №193 // www.kmu.gov.ua.
12. Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття / За заг. ред. А.К.Шидловського, М.П.Ковалка. – К.: Українські енциклопедичні знання, 2001. – 400 с.
13. Шидловський А.К. Особливості розвитку світової енергетики в XXI столітті та їх врахування при розробленні енергетичної стратегії України // Енергоінформ. – 2004. – №2 (236). – С.15-19.

Отримано 02.03.2011

УДК 658.012.323

В.А.ГОЛОВКО

Харківський науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Узагальнено існуючі підходи до трактування категорії «ефективність». Запропоновано концепцію ефективності, що включає три взаємопов'язані сфери: використання ресурсів, задоволення зацікавлених сторін, досягнення комплексу критеріїв.

Обобщенны существующие подходы к трактованию категории «эффективность». Предложена концепция эффективности, включающая три взаимосвязанные сферы: использование ресурсов, удовлетворение заинтересованных сторон, достижение комплекса критериев.

The existing approaches to the interpretation of the category "efficiency" were generalized. The concept of efficiency, which includes three interrelated areas: the use of resources, stakeholder satisfaction, and achievement of complex criteria was proposed.

Ключові слова: ефективність, ефект, доходи, витрати, зацікавлені сторони, критерії ефективності.

Світова економічна криза та її наслідки поставили багато питань сучасному економічному науковому співтовариству, головне з яких – спроможність підприємств виживати в несприятливому зовнішньому середовищі. Для вітчизняних суб'єктів господарювання ця проблема є особливо актуальною через невисоку конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку. Ця проблема є комплексною, її вирішення знаходиться в площині управління фінансами, основними і обіговими коштами, персоналом. Одним із напрямків його вирішення є подальше дослідження ефективності діяльності підприємства як найголовнішого критерію виживання підприємства в умовах несприятливого і несталого зовнішнього середовища, що і обумовлює актуальність даного дослідження.

Категорія «ефективність» є багатозначною та широко дослідженою вітчизняними та закордонними науковцями, серед яких, з огляду на дане дослідження, виділимо Дж.Гібсона, А.Гончарук, М.Мейєра, Е.Нілі [2, 3, 8, 10] та ін., але не всі резерви забезпечення ефективності відкриті та широко застосовуються.

Метою дослідження є визначення економічної сутності категорії «ефективність діяльності підприємства».

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- узагальнено існуючі підходи до визначення категорії «ефективність»;
- запропоновано розуміння категорії «ефективність діяльності підприємства».

Предметом дослідження є визначення структури поняття «ефективність діяльності підприємства» та її економічного змісту.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Етимологія категорії «ефективність діяльності підприємства» тісно пов'язана з поняттям «ефект». Під ефектом розуміють досягнутий результат у матеріальному, грошовому або соціальному вираженні [12], а під економічним ефектом розуміють результат виробництва, виробничу вартість, національний дохід, валову продукцію, зростання прибутку або зниження витрат [3]. Ефект як абсолютна категорія не відображає тих витрат, що були понесені для отримання зазначеного результату.

Одним з перших категорії «ефект» та «ефективність» досліджував Д.Рікардо, розглядаючи економічний ефект як різницю між виробництвом всередині країни та імпортом. Тобто економічний ефект країна

отримувала при виробництві й експорті продукції, яка дешевша ніж її виробляють за кордоном. Відповідно імпортувати країна повинна ту продукцію, яка для виробництва всередині країни дорожча. Таким чином, економічний ефект розглядається з точки зору порівняльної переваги країни у виробництві окремих видів продукції і міжнародного поділу праці, а ефективність – як відношення отриманого результату до понесених витрат [1].

К.Маркс розглядав ефективність з точки зору результативності використання ресурсів виробництва. Результативність капіталу він визначав як відношення торгового прибутку до авансованого капіталу. Щодо ефективності «землеробного» капіталу, то за К.Марксом вона є відношенням доходу підприємця-орендатора до витрат виробництва [6].

Подальші дослідження категорії «ефективність» мають місце у роботах представників класичної школи. А.Маршалл, досліджуючи фактори впливу на ефективність, визначав її через загальний потік доходів і витрат виробництва [7]. Дж. Б.Кларк визначив ефективність як досягнення максимуму задоволення потреб людей при мінімумі витрат ресурсів [5].

Сучасні класики менеджменту розглядають ефективність в різних контекстах. Наприклад, Дж. Гібсон, Д. Іванцевич визначають ефективність в контексті організаційної поведінки [2, с.21] як оптимальне співвідношення виробництва, якості, результативності, гнучкості, задоволеності, конкурентоспроможності і розвитку, а в якості критерію як відношення виходів як результатів діяльності до вхідних ресурсів [2, с.37]. М.Мескон визначає ефективність виробництва як ринкову вартість виробленої продукції, що ділиться на сумарні витрати ресурсів організації [9]. П.Хейне визначав ефективність як оціночну категорію – відношення оцінки результату до оцінки витрат – синонім економічності, вважаючи, що обидві ці категорії відображають результативність. Основою ефективності дослідник розглядав порівняльну перевагу одного виробника перед іншим [15].

Серед закордонних дослідників необхідно виокремити роботи С.Сінка, який аналізував категорію «результативність». Враховуючи особливості перекладу з англійської мови терміни «ефективність» і «результативність» можна вважати синонімічними і навіть взаємозамінними. Це дозволяє визначити ефективність з різних сторін як набір властивостей і складових елементів, таких як: продуктивність, дієвість, економічність (міра використання системою ресурсів), якість, прибутковість, якість трудового життя [13]. Фактично багатокритеріальність даного підходу полягає у включенні в досліджувану категорію крите-

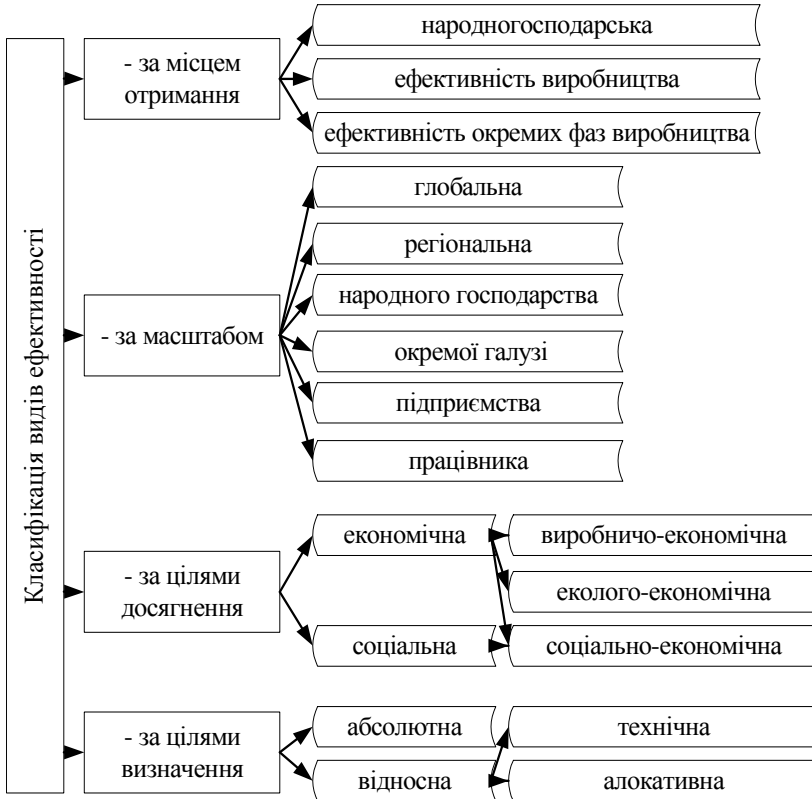
рів ефективності. Таким чином, можна визначити, що комплексний підхід до визначення ефективності повинен включати як безпосереднє трактування даного поняття, так і його критерії. Враховуючи, що критерій – це показник, ознака, на підставі якого формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, мірило такої оцінки [12], можна вважати, що визначення категорії «ефективність» слід доповнити якісними критеріями та кількісними показниками досягнення цих критеріїв.

Багатоаспектний підхід до трактування категорії «ефективність» існує не лише з точки зору зазначених критеріїв, але і з позиції врахування інтересів зацікавлених сторін. Досягнення ефективності в рамках даної концепції досягається шляхом задоволення інтересів зацікавлених сторін, до яких варто віднести такі: споживачі (клієнти), постачальники, співробітники, інвестори, регулятивні органи, посередники, впливові групи, партнерства і альянси, співтовариства і профспілки. Критерії розробляються індивідуально до особливостей кожної групи відповідно обраної стратегії, процесам, можливостям, вкладу і задоволенню зазначених сторін [10].

Радянська школа дослідників представлена іменами М.Туган-Барановського, А. Чаянова, С.Струмліна, Т.Хачатурова, М.Єфімової та ін. Т.Хачатуров, досліджуючи економічну ефективність капітальних вкладень, визначив її як показник, який характеризує планомірні зв'язки і кількісні відношення між витратами суспільства на розширення і просте відтворення основних фондів, і результатами, що отримуються від цього процесу [14]. Дослідник запропонував підхід, який сьогодні відомий як дисконтування грошового потоку або приведення майбутніх доходів до теперішнього моменту. М.Єфімова розглядала ефективність промислового виробництва як раціональність використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів при створенні необхідної суспільству промислової продукції визначеного обсягу, складу та якості [4, с.124]. Для уточнення значення досліджуваної категорії необхідно дослідити її класифікацію, наведену на рисунку [3].

Для визначення ефективності діяльності підприємства найважливішими є класифікації за цілями досягнення і цілями визначення. Під економічною ефективністю розуміють досягнення економічних цілей. Так, виробничо-економічна ефективність відображає отримання більшого ефекту на одиницю ресурсів, задіяних у виробничому процесі. Еколого-економічна ефективність окрім досягнення економічних цілей передбачає забезпечення суспільних потреб населення, отримання екологічно-чистої продукції і забезпечення збереження довкілля. Особливої уваги заслуговує соціально-економічна ефективність, яка передбачає досягнення економічних цілей, які в більшості відповідають

інтересам власників підприємства, і соціальних, що відбивають потреби як окремої людини – працівника, так і всього суспільства в цілому. Досягнення саме цієї ефективності з урахуванням екологічних цілей повинно бути нагальним завданням кожного підприємства.

Класифікація видів ефективності в економіці

В класифікації за цілями визначення під абсолютною ефективністю Б.Джинг розуміє відношення рівня якості і собівартості продукції, а під відносною – зазначене відношення у порівнянні з аналогічним у фірм-конкурентів [16]. Такий підхід, як видно, можна співвіднести з результатами досліджень Д.Рікардо, якщо фірму-конкурента представити як аналог іншої країни, а її унікальні властивості, які дозволяють досягати перемоги у конкуренції, як переваги економіки окремої країни. Технічна ефективність в свою чергу відображає можливість отри-

мувати максимальний обсяг виробництва з даного набору факторів, а алокативна – спроможність використовувати ресурси в найкращій комбінації, враховуючи її ціну і технологію, яка використовується на підприємстві [3].

На основі запропонованої класифікації особливу увагу варто приділити концепції В.Парето, сутність якої полягає у такому розподіленні благ, коли потреби суспільства максимально задоволені при наявних обмежених ресурсах, при якому неможливо покращити положення однієї людини, не погіршивши положення іншої [11]. Ця концепція отримала назву Парето-оптимальності. Досягнення максимального задоволення потреб відображає економічну складову ефективності, а неможливість покращення положення окремої людини відбиває соціальну компоненту. Крім того характер розподілення ресурсів відбиває алокативну ефективність розміщення існуючих ресурсів. Таким чином, незважаючи на теоретичний характер концепції В.Парето, її значний науковий потенціал відкриває напрямки подальших досліджень в галузі ефективності.

На основі проведених нами досліджень можна зробити такі висновки. Ефективність у будь-якому разі є відношенням отриманих результатів до понесених витрат, тобто це ефективність понесених минулих витрат. З іншого боку, ефективність капіталу зазвичай розраховується шляхом дисконтування – ця оцінка відноситься до майбутнього. Крім того діяльність підприємства є неперервним процесом, який можна розділити на сукупність послідовних дискретних підпроцесів, які протікають в теперішньому часі. Цю ефективність можна вважати поточною, як наприклад швидкість обертання оборотних коштів. Отже ефективність має відповідно три типи залежно від часу її визначення. Цей підхід розглядається в роботі [8].

Для отримання узагальнюючого визначення досліджуваної категорії необхідно врахувати всі переваги досліджених концепцій. Отже в загальному розумінні ефективність повинна розраховуватися як відношення отриманих результатів до понесених витрат, тобто відношення виходу процесу діяльності підприємства до його входу. Концепція ефективності повинна охоплювати три сфери, що тісно пов'язані одна з одною: перша – використання витрачених ресурсів, друга – задоволення зацікавлених сторін, третя – досягнення комплексу критеріїв. Безпосередньо показники ефективності повинні обиратися відповідно критеріям, але кожен має відображати конкретні елементи з перших двох сфер. У подальших дослідженнях буде запропоновано розгорнуте обґрунтування сукупності елементів зазначених сфер ефективності діяльності підприємства.

1. Петти В., Смит А., Рикардо Д. Антология экономической классики / Коллект. авторов Столяров И.А. – М.: Ключ, 1993. – 475 с.
2. Гибсон Дж. Л. Организации: поведение, структура, процессы: Пер. с англ. – 8-е изд. / Дж. Л. Гибсон, Д. М. Иванцевич, Д. Х. Доннели-мл. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 662 с.
3. Гончарук А.Г. Методологічні основи оцінки та управління ефективністю підприємства / А. Г. Гончарук – Одеса: «Астропринт», 2008 – 288 с.
4. Ефимова М.Р. Статистические методы в управлении производством / М. Р. Ефимова. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 151 с.
5. Кларк Д.Б. Распределение богатства / Д. Б. Кларк – М.: Экономика, 1992. – 447 с.
6. Лафта Дж. К. Эффективность менеджмента организации / Дж. К. Лафта. – М.: Русская Деловая Литература, 1999. – 320 с.
7. Маркс К. Избранные сочинения: В 9-ти т. Т.7 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Политиздат, 1987. – 811 с.
8. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл – М.: Прогресс, 1993. – 594 с.
9. Мейер М.В. Оценка эффективности бизнеса: Пер. с англ. – М.: ООО «Вершина», 2004 – 272 с.
10. Мескон М.Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. М.А.Майорова / М.Х. Мескон, М.Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1999. – 800 с.
11. Нили Э. Призма эффективности: карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управления им: Пер. с англ. / Э. Нили, К. Адамс, М. Кеннерли. – Днепропетровск: Баланс-клуб, 2003. – 400 с.
12. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
13. Синк С.Д. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение / С. Д.Синк. – М.: Прогресс, 1989. – 522 с.
14. Хейне П. Экономический образ мышления / П. Хейне – М.: Новости, 1997. – 704 с.
15. Grosskopf S. Studies in Productivity and Efficiency / S. Grosskopf, D. Primont – New York: Springer, 2007 – 156 p.

Отримано 21.02.2011

УДК 339.138

А.Б.ГУР'ЯНОВ, канд. екон. наук, Д.А.ТЕРЕЩЕНКО, канд. наук з держ. упр.
Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Досліджується поняття „маркетинговий менеджмент”. Розкрито основні напрями і завдання управління діяльністю підприємства на засадах маркетингового менеджменту.

Исследуется содержание понятия «маркетинговый менеджмент». Раскрываются основные направления и задачи управления деятельностью организации на основах маркетингового менеджмента.

The concept of marketing management is investigated. Basic directions and tasks of management activity of organization on bases of marketing management are opened.

Ключові слова: управління, маркетинговий менеджмент, управління маркетингом.